

excident ad devotionem et compunctionem, etc., ut sunt levare manus, pectus tundere, et similia: tertus respectus est ad circumstantes, si adsunt, nam talis servandus est modus, ut alios non perturbet, nec scandalizet, ita ut omnis hypocrisis, et gloriæ ambitione etiam in externa specie vitetur.

17. *In exteriori modo orandi quando fiat grave peccatum.* — Atque hinc colligitur, ex defectu hujus circumstantiae non peccari graviter, nisi altero e duobus modis. Unus est, si exteriora signa reverentiae ex contemptu omittantur, quod vix facere potest, nisi aliquis haereticus, aut atheus, aut ita obstinatus in malo, ut Deum ipsum contemnat. Atque ita orare ad Deum cooperio capite, verbi gratia, de se non est peccatum, ut constat; si tamen fieret ex contemptu, esset gravissimum peccatum, quia esse gravis injuria Dei. Secundo, posset esse culpa gravis ratione scandali, ut si quis publice orando absque signis externis reverentiae malam fidei suæ suspicionem præberet, vel alios ad peccandum graviter provocaret. Extra hos autem casus non appetit culpa gravis; venialis autem sæpius committi potest, vel omittendo consuetum modum in oratione quæ in publico fit, sine rationabili causa, vel ex nimio amore corporalis commoditatis, maxime quando ad devotionem et attentionem moraliter juvat, quod sæpe experientia ipsa constare potest.

CAPUT VIII.

DOMINICÆ ORATIONIS BREVIS EXPLICATIO.

1. Quamvis multi Patres, et gravissimi scriptores antiqui et moderni, hanc orationem luculenter explicaverint, vixque possimus eorum eruditioni quipiam vel minimum adjungere, nihilominus ad hujus operis complementum, necessarium visum est non omnino hanc expositionem omittere, tum quia ad scholasticam doctrinam hoc etiam pertinet; tum etiam quia gravissimam materiam, et ad alias Theologiae partes necessariam continet, quod etiam D. Thomas observavit, 2. 2, q. 83, art. 9, cuius brevitatem imitari conabimur.

2. *Dominica Oratio primum locum tenet inter orationes.* — *Oratio Dominica duas partes habet.* — Primo igitur supponendum est inter omnes formas orandi hactenus hominibus datas, Dominicam Orationem tenere primum locum dignitatis et excellentiæ, tum

propter auctoris eminentiam, tum etiam quia summa brevitate, et mirabili dispositione ac ordine omnes partes orationis, et universam orandi materiam complectitur, ut notarunt Patres omnes, qui vel illam, vel Evangelia exposuere, quos in sequentibus indicabimus, constabitque ex brevi ejusdem orationis expositione. Duas enim principales partes continent: præambulum illis verbis contentum: *Pater noster, qui es in cœlis;* et petitiones in reliquis omnibus verbis; de quibus petitionibus controversum est, an sint quinque, sex, vel septem; quid autem definiendum sit, post annotationes circa singulas melius concludemus.

3. *Præambulum quid contineat.* — *Nomen Pater, in Oratione Dominica cui referatur.* — *Magis proprie in lege gratiæ vocatur Deus Pater.* — Præambulum continet primam partem orationis, ex illis quas numeravit Paulus, 1 ad Timot. 2: et *orationes appellavit;* nam dicendo *Pater noster*, docemur primum omnium, elevandam esse mentem in Deum, quam elevationem ibi significari voluit D. Thomas nomine orationis, ut supra vidimus; et ideo fortasse primo loco posita est a Paulo, ad Ephes. 6, et ad Philippens. 4. Unde Greg. Nyssenus, lib. de Orat., hæc verba exponus, dicit: *Ascensum largitur ad ipsum cœlum;* et infra: *Ita per orationem homines ad Deum adducit; hæc est enim verborum vis, quibus non voces quasdam, quæ per syllabas pronunciantur, per sermonem discimus, sed rationem ascendendi ad Deum, per sublime institutum rituæ confectam, et expeditam.* Quocirca illud nomen *Pater* probabiliter posset dirigi ad primam personam, prout de illa solet per proprietatem dici; longe tamen probabilius est accipi, ut est nomen commune toti Trinitati, ut sentiunt Cyprian. in Expositione Orationis Dominicæ; Tertul., lib. de Orat., c. 2; Greg. Nyssen., in Expositione ejusdem Orationis; Venantius, in simili expositione, tom. 2 Biblioth.; Amb., 5 de Sacram., c. 4; et August., serm. 126 de Tempore: omnes enim hi Patres notant eum, qui Patrem invocat Deum, se recognoscere filium, non per naturam, sed per gratiam; unde Augustinus, sic incipiendo ait: *Bonitatem, et gratiam profitemur;* et Cyprianus: *Scire debemus, quia quando Patrem Deum dicimus, quasi filii Dei agere debemus.* Et similia multa habent reliqui; constat autem hoc modo appellationem Patris communem esse toti Trinitati, unde Ambrosius: *Dic ergo tu per gratiam Pater*

noster, ut filius esse merearis. Considerandum autem est, quod licet etiam ante Christi adventum omnes justi adoptarentur in filios Dei, et ita etiam possent orare *Pater noster*, nihilominus proprium fuit legis gratiae hanc generalem formam habere omnibus, majoribus et minoribus, propositam; et ad Christum specialiter pertinuit illam tribuere, nam, ut Augustinus ait: *Per ipsum hæc fiducia presta est; quotquot enim receperunt eum, dedit illis potestatem filios Dei fieri.*

4. *Cur, Pater noster et non Pater mi, dicamus.* — Atque hinc etiam constat, cur dictum est, *Pater noster, et non Pater mi:* hunc enim posteriorem modum sibi reservavit Christus tanquam sibi proprium, Matth. 26: *Pater mi, si possibile est.* Aliter enim Christus est filius, quam nos; ille specialiter, nos communiter: quod docere voluit ipse Dominus, cum Joan. 20 dixit: *Ascendo ad Patrem meum, et Patrem vestrum,* unde Ambrosius supra: *Noli tibi specialiter vindicare; solius Christi specialis est Pater, nobis omnibus in communi est.* Addit præterea Cyprianus, unitatis magistrum non dixisse Pater meus, sed Pater noster, ut indicaret orationem debere esse ex communi charitate profectam; dum enim omnes dicimus, *Pater noster*, omnes nos fratres esse fatemur, sicut ipsem Christus alibi docuit, dicens: *Omnis vos fratres estis, et Patrem nolite vocare vobis super terram, unus est enim Pater vester, qui in cœlis est,* Matth. 23. Docemur etiam illo verbo, unumquemque debere orare non pro se tantum, sed etiam pro aliis, et pro universa Ecclesia; et ideo in omnibus etiam petitionibus, quibus nobis aliquid petimus, idem pluralis numerus in idem pronomen referendus est, quod notarunt Cyprianus, Augustinus et Ambrosius locis citatis, Chrysostomus et alii Graeci.

5. *Qui filii sint hic comprehensi.* — Quæreri vero potest, quinam filii sint sub illa particula *noster* comprehensi. Respondent aliqui, solum esse fideles credentes in Christum, quia illi solum possunt hanc orationem dicere, et quia illi sunt speciali modo filii: ita indicat Augustinus; sed credo comprehendendi omnes viatores, nam pro omnibus orandum est, ut dicitur 1 ad Timot. 2, et petitiones hujus orationis ad omnes se extendunt, ut videbimus; et Deus omnium salvator est, licet maxime fidelium. Et ita etiam *unus Deus Pater est omnium*, ut dicitur ad Ephes. 4, et ut talis potest ab omnibus invocari, si per eos

præambulum Dominicæ Orationis elevat mentem ad Deum. — Ex quibus satis declaratum est, quam perfecte præambulum hoc elevet totam mentem in Deum, quod est primum orationis officium; in illis enim verbis continetur accessus ad Deum per fidem tanquam ad Patrem, et principium totius nostri esse, non tantum per naturam, sed etiam per gratiam, et tanquam ad finem ultimum, et objectum beatitudinis, quam in cœlis spera-

mus. Excitatur etiam charitas, *quia filii nihil debet esse charius quam Pater*, atque ita docemur accedere ad Deum cum filiali amore, ac reverentia. Denique roboratur etiam fiducia, quae ad orandum maxime necessaria est. Ita fere Augustinus, dicto serm. 182, de Tempore, ubi etiam quamdam impetrandi fiduciam ex illis verbis generari dicit: *Quid enim (ait) jam non det filii potentibus Pater, qui jam hoc ipsum dedit, ut essent filii?* Cui consonat Christi argumentatio, Matth. 7: *Si vos cum sitis mali, nostis bona data dare filii vestris, quanto magis Pater vester caelestis dabit spiritum bonum potentibus se?* Hoc ipsum prosequitur Aug., lib. 2 de Serm. Domini in monte, c. 4, ubi etiam addit, per hoc præambulum captare orantem divinam benevolentiam, quod in omni petitione maxime necessarium est. Unde si quis attente consideret, etiam virtute continent illa verba laudem Dei, et gratiarum actionem, recognoscendo summum beneficium ejus, et obsecrationem, proponendo illi titulum filiationis et paternitatis, ad obtinenda quæ petenda sunt.

8. Petitiones contentæ in Dominica Oratione. — Secundo loco ponuntur petitiones, et optimo ordine (ut etiam August. citatis locis notat); prius petuntur quæ ad honorem Dei pertinent, deinde quæ ad nos, juxta illud Matth. 6: *Quærite primum Regnum Dei.* Prima ergo petitio est: *Sanctificetur nomen tuum.* In quibus verbis duo inquire possunt: primo, quid per nomen intelligatur; secundo, quæ sanctificatio ejus postuletur. Et nomen quidem, quod ad rem præsentem attinet, duobus modis præcipue solet in Scriptura sumi; primo, pro fama, seu existimatione quæ de aliquo habetur; sic a multis exponitur illud Psalm. 47: *Secundum nomen tuum, Deus, sic et laus tua in fines terræ,* id est, secundum cognitionem quam de te habent, sic est laus tua; clarius Prov. 22: *Melius est nomen bonum,* id est, fama bona, *quam multæ divitiae;* et: *Cura m habe de bono nomine,* Eccles. 44. Aliter nomen uniuscujusque dicitur, quod ad significandam ejus personam impositum est. Utroque autem modo potest in præsenti sumi. Et priori quidem modo nomen Dei sanctificari, nihil aliud est quam divinam majestatem et sanctitatem ab hominibus cognosci, et pro illius dignitate aestimari et laudari. Et ita sentit Gregorius Nyssenus, dicens idem esse petere ut nomen Dei sanctificetur, quod petere ut glorificetur in nobis. Et Aug., d. l. 2, c. 25: *Petimus, ut nomen Dei*

sanctum habeatur ab hominibus, et ita illis innotescat Deus, ut non existiment aliquid sanctius, quod magis offendere timeant; et eodem sensu dicunt alii Patres, illa verba esse optantium, ut Deus sanctificetur in nobis, seu ut cognoscatur et veneretur ab hominibus. Et ideo D. Thomas supra dixit, hanc primam petitionem pertinere ad amorem Dei propter se, *quia gloriam ejus postulamus.*

9. Si autem nomen accipiatur pro ipsomet nomine Dei, idem fere redit sensus; petimus enim ut nomen Dei cum debito honore tractetur, nam illi peculiaris reverentia debetur, *quia nomen Dei magnum est ad timendum, sanctum ad venerandum, dulce ad meditandum, copiosum ad miserendum, efficax ad impetrandum, virtuosum ad salvandum, occultum ad sciendum,* ut ex Scriptura recte docet D. Thomas, Isa. 56. Hæc autem præcipue dicuntur de nomine ratione rei significatæ; unde cum petimus sanctificari nomen Dei, præcipue petimus ut Deus ipse in nobis honoretur; honoratur autem per cognitionem, amorem et laudem, et ita idem sensus retinetur. Addidit vero Cypr. hic peculiariter postulari perseverantiae donum, quem imitatur Ambros., 5 de Sacram., c. 5. Fortasse quia cum Patrem oramus, sanctificati esse debemus, tanquam filii, et ideo petimus ut ejus sanctitas in nobis perseveret, *qua semper ipse magis sanctificetur in nobis.* Quam sententiam multum commendat Augustinus lib. de Dono persever., c. 2, et serm. 135 de Tempore, magis propter veritatem doctrinæ, quam propter interpretationem propriam hujus petitionis.

10. — **Secunda petitio.** — *Quod regnum hic a Deo petatur.* — Secunda petitio est: *Adveniat regnum tuum.* In qua duo etiam interpretatione indigent, scilicet, de quo regno Dei sit sermo, et quomodo illud advenire petamus, cum Deus ubique regnet, et non possit non regnare. Quoad primum, certum est non esse sermonem de regno Dei, prout consistit in supremo dominio quod Deus in omnes creaturas habet, nam hoc inseparabile est a divina maiestate, ex quo mundum creavit et conservat. Unde omnes Patres conveniunt esse sermonem de regno Dei, quo peculiariter regnat in justis; cuius regni acquisitio, ut sic dicam, pendet ex hominum libertate, et per Dei auxilium perficienda est, et ideo a Deo postulatur ut adveniat regnum ejus. Hoc autem regnum incipit in hac vita per gratiam; nam, sicut peccatum regnare dicitur in iustis, ad Rom. 6, ita Deus regnat per gratiam

in justis, juxta illud Luc. 17: *Regnum Dei intra vos est.* Et ita de regno Dei in Ecclesia militante intellexerunt hanc petitionem Ambr. et Cyril. Hierosol., citatis locis; Hier., Matth. 6; Cassian., Coll. 9, c. 18; et German., in Exposit. orationis Domin., tom. 1 Biblioth.

11. **Secunda sententia.** — **Sententia auctoris.** — Alii vero potius volunt hoc intelligi de regno æternæ beatitudinis, ut Cypr., Tertul. et Chrys. supra, fortassis quia per gratiam viæ non regnat in nobis pacifice Deus (ut ita dicam), sed semper est in pugna et periculo regnum ejus in unoquoque nostrum. Unde aliqui addunt, non utcumque postulari regnum Dei in beatitudine, sed completum et consummatum, quale erit in fine mundi, quando Deus erit omnia in omnibus, 1 ad Cor. 15. Quod significavit Theophyl., Matt. 6, dicens, *postulari secundum adventum Christi, resurrectionem et judicium.* Et Rupert., lib. de Glor. et honor. filii hominis, dicens: *Quid oramus: Adveniat regnum tuum? videlicet ut regi regni ejus omnia sint subjecta, totumque impleatur, quod Psalmista dixit: Omnia subjecisti sub pedibus ejus.* Sed nullum est inconveniens, quod hæc omnia postulari in hac petitione intelligentur, ut significavit Petr. Laodicens., in Exposit. ejusdem orat., tom. 1 Biblioth. Postulamus enī ut regnum Dei statim inchoetur, perseveret et crebeat, donec consummetur.

12. **Objectio.** — **Satisfit.** — Dices: ergo per hoc non aliquid Deo petimus, sed nobis, cum tamen Christus non nostrum, sed Dei regnum postulare nos doceat. Nam, ut in principio diximus, tres primæ petitiones ad Deum ipsum pertinent. Respondeo, concedendo per hanc petitionem magnum quidem bonum ipsimet oranti, et pro quibus oratur, postulari. Imo, juxta ea quæ in 1 lib. diximus, inseparabile hoc est ab omni oratione, quia non tam Deo quam nobis ab ipso Deo postulamus; et e converso licet nobis petamus, possumus propter Deum, vel (ut sic dicam) pro Deo ipso principaliter petere, id est, intuendo principaliter ad gloriam et honorem ejus. Utrumque ergo in hac petitione servatur: nam sine dubio aliquid nobis petimus, sive illud sit gratia, sive gloria, sive sit Spiritus Sancti auxilium, ut possimus spiritu et veritate adorare Patrem. Hoc enim est regnum ejus, adorari (scilicet) et coli ab hominibus propter seipsum, sicut exposuit Nilus, lib. de Orat., c. 55; et Gregor. Nyssen., in Orat. de Filii et Spiritus Sancti divinitate, cuius fragmen-

tum refertur tom. 3 Bibliot., ubi ait loco illorum verborum *Adveniat regnum tuum,* haberis in Luca, *Adveniat Spiritus Sanctus in nos, et nos expurget.* Quæ tamen lectio nunc in Luca non habetur. Vocat autem ibi Spiritum Sanctum regnum Dei, quod intelligendum arbitror, quatenus in nobis causat gratiam, per quam in nobis regnat. Petimus ergo nobis magnum quoddam bonum, intuendo tamen præcipue ad ipsum Deum, ut reddatur Deo quod Dei est, et ita adveniat regnum ejus. Unde dixit Aug., lib. 2 de Serm. Domini in monte, his verbis peti, ut gloria Dei manifestetur hominibus, utique in gloriam ejus, et ut ipse regnet in nobis.

13. **Tertia petitio.** — *Quæ voluntas Dei fieri petatur.* — **Resolutio.** — Tertia petitio est: *Fiat voluntas tua sicut in cœlo, et in terra.* Multiplex voluntas Dei a Theologis distinguitur: una est voluntas beneplaciti absoluta et efficax; alia est voluntas quæ vocatur signi, id est, quæ per signa illa manifestatur, quæ sunt præceptum, consilium, prohibitio, et si quæ sunt alia. Dicunt ergo aliqui hæc verba non posse intelligi de voluntate efficaci et absoluta, nam hæc talis est, ut ei resisti non possit, Esther, decimo tertio. Et ideo non est quod petamus ut illa voluntas fiat; semper enim fit, et tam infallibiliter in terra, sicut in celo. Dicunt ergo, illa verba intelligenda esse de voluntate signi: nam hoc significavit Christus, addens: *Sicut in cœlo et in terra;* nam hæc voluntas signi est, quæ non ita impletur in terra, sicut in cœlo, et ideo postulare debemus ut a nobis impletatur. Dico tamen neque omnem efficacem voluntatem ab hac petitione esse excludendam, neque omnem voluntatem signi esse includendam. Primum probatur, quia voluntas illa qua Deus decrevit Christum mori pro nobis, efficax et beneplaciti fuit, et tamen de illa intelligitur, quod Christus ipse oravit: *Non mea voluntas, sed tua fiat.* Ergo simile quippiam nos postulare possumus, cum dicimus: *Fiat voluntas tua.* Item voluntas qua Deus elegit predestinatos, absoluta et beneplaciti fuit, et tamen recte postulamus a Deo ut impletatur, nam id recte desideramus. Secundum patet, quia permissione numerari solet inter voluntatem signi, et tamen non petimus, nec petere aut desiderare possumus, ut quicquid Deus permittit, a nobis fiat.

14. **Petitio intelligenda de voluntate complacentiæ.** — Dicendum ergo censeo hanc voluntatem intelligendam esse de voluntate di-

vinæ complacentiæ, qua Deus aliquid fieri intendit, vel cupit, sive illa sit omnino absoluta, quæ per antonomasiæ beneplaciti vocatur et decretum efficax, sive sit conditio-nata ex parte objecti, quæ solet dici simplex complacentia, et voluntas antecedens secundum peculiarem rationem. Quod ergo hic sit sermo de voluntate beneplaciti abstracte sumpta, patet primo ratione, quia id petimus his verbis, quod optandum maxime a nobis est, ut fiat quicquid placet Deo, quomodo cumque placeat, si ex se et ex sola sua bonitate placet; hoc enim est proprium beneplaciti Dei; ergo hoc postulamus. Secundo item patet ex verbis subjunctis: *Sicut in cœlo et in terra*. Nam in cœlo, Beati appetunt ut hujusmodi voluntas Dei impleatur; sed in hoc petimus assimilari Angelis et Beatis, ut communiter Patres exponunt locis *jam citatis*, et statim referendis. Est ergo hic sensus litteralis, licet allegorice exponatur etiam de concordia inter carnem et spiritum. Tertio, cum Christus, Joan. 4, dixit: *Cibus meus est, ut faciam voluntatem ejus, qui misit me*, non de sola voluntate absoluta aut efficaci locutus est, sed de quacumque voluntate beneplaciti; in omnibus enim desiderabat fieri quæ magis Deo placent, sive per decretum absolutum, sive per aliud genus voluntatis placeant; ergo hoc modo docuit nos petere ut Dei voluntas impleatur. Quarto, hoc modo complectimur varias Patrum expositiones; nam Augustinus saepè exponit de voluntate præcipiente, ita ut petamus observationem præceptorum Dei, ut Sermon. 135 de Tempore, et lib. 2 de Serm. Domini in monte, c. 6, et Ep. 121, c. 11; Cassian. autem, Collat. 9, c. 20, exponit de voluntate antecedente, qua Dominus vult omnes homines salvos fieri; Tertul., de conformitate cum divina voluntate in omnibus quæ nobis eveniunt; Ambrosius, de voluntate, qua Deus cupit pacem esse in hominibus in terra, sicut est in cœlis, et alia similia traduntur a Patribus, quæ non sunt repugnantia, sed comprehenduntur in beneplacito Dei.

15. *Occurritur objectioni.*—Ut autem occurramus objectioni insinuatæ in priori sententia, addendum est, nos non postulare tantum ut faciamus voluntatem Dei, sed simpliciter ut fiat, quod notarunt Chrys., hom. 14 Imperfecti; et Euthymius, Matth. 6. Duo ergo postulamus: unum est, ut fiat voluntas Dei a nobis, et hoc pertinet ad voluntatem signi, non omnem, sed illam quæ in aliqua com-

placentia Dei fundetur, ut quæ per præceptum, vel consilium manifestatur. Non tamen excludit voluntatem beneplaciti absolutam, quia licet hæc non sit necessaria ad præceptum vel consilium, optime tamen cum illis esse potest; et licet sit efficax, nihilominus per nos implenda est, et sæpe medium ad hoc prædestinatum est oratio. Secundo, etiam petimus ut voluntas Dei fiat in nobis, et non solum a nobis, sed quovis modo, nam ad hoc totum comprehendendum indefinite positum est *Fiat*, ut Chrys. notavit, Hom. 20 in Matt. Petimus item ut fiat voluntas in nobis, vel in mundo, etiamsi non per nos exequenda sit, neque a nobis pendeat, quia postulamus conformitatem eum divina voluntate in omnibus dispositionibus suis, quæ ipsi placent; quæ conformitas locum habet non tantum respectu voluntatis signi, sed maxime respectu voluntatis beneplaciti quantumcumque efficacis, et in hac conformitate cupimus maxime Beatis assimilari.

16. *Difficultas circa tres petitiones.*—*Solutio.*—*Prima petitio ad fidem spectat.*—Una tantum superest difficultas circa has tres petitiones, quia juxta expositiones datas non videntur differre, nisi tantum in vocibus; nam Deus non aliter sanctificatur a nobis, nisi dum ejus facimus voluntatem; et regnum ejus in nullo alio consistit, quam in hoc, quod fiat voluntas ejus, nam in reliquis, ut diximus, necessario et per se habet universarum rerum dominium et imperium; ergo idem est petere ut sanctificetur Deus, quod petere ut voluntas ejus fiat; et e converso idem est fieri voluntatem Dei, et sanctificari nomen ejus. Respondeo, fortasse non ita hæc distingui, quin virtute unumquodque cætera includat, et omnia inter se connexionem habeant, ut objectio suadet. Nihilominus tamen, ut petitiones sint diversæ, satis est quod secundum rationes specificas, et in eis expressas, distinctionem habeant. Cum autem hæc petitiones sint de bonis extrinsecis Dei (ut sic dicam), proprie distingui debent ex donis diversis, quibus Deus a nobis attingitur, et quibus honoratur in nobis, et a nobis. Sic igitur possunt hæc tres petitiones tribus virtutibus accommodari. Diximus enim Deum sanctificari in nobis, dum de illo habemus condignam existimationem; hæc est enim fama et gloria nominis ejus, quam fides nobis conciliat, et proxime ac formaliter confert; est ergo illa petitio fidei. Deinde regnum Dei simpliciter, et per antonomasiæ

est regnum beatitudinis, in quo per spem principaliter respicimus, et quodammodo illo frui in hac vita incipimus, juxta illud: *Spe gaudentes*; recte igitur secunda petitio spei accommodatur. Tertia vero ad charitatem maxime pertinet, nam amor Dei perfectus debet esse obedientialis, et ex toto corde, seu, quod idem est, tota voluntate, quæ nihil aliud velit, nisi quod Deus vult.

17. *Alia solutio ejusdem difficultatis.*—Vel certe possumus in prima petitione includere dilectionem Dei, qua sanctificamur, et fidem ac spem supponit, quia hoc modo Deus perfecte sanctificatur in nobis, et tunc aliæ duæ virtutes, quibus maxime Deo conjungimur post Theologales virtutes, aliis duabus petitionibus correspondent. Una dici potest justitia ad Deum, sive illa sit religio, sive poenitentia, seu quævis alia, quæ jus divinum servat illæsum, quod maxime pertinet ad regnum Dei in nobis; petimus ergo hanc justitiam, scilicet, ut non peccatum, sed Deus regnet in unoquoque nostrum. Altera virtus est, obedientia ad Deum, quam in tertia petitione manifeste postulamus. Quæ omnia sumi possunt ex Patribus citatis, qui etiam aliis modis ad varias virtutes, vel dona Spiritus Sancti has petitiones accommodant, ut infra referemus.

18. *Quarta petitio: Eucharistiae Sacramentum petimus.*—Quarta petitio est: *Panem nostrum quotidianum da nobis hodie.* Duo breviter explicanda sunt, quid petatur, et modus petendi. De primo duplex est expositio, ut his verbis notavit Cyprian.: *Potest spiritualiter et simpliciter intelligi, et uterque intellectus utilitati divina proficit ad salutem.* Spiritualis intellectus vocat, si per panem intelligamus Christum in Eucharistia, qui panis est verus, et qui de cœlo descendit; appellat autem hunc sensum spiritualem, non quia metaphoricus sit, et non litteralis, sed quia hoc modo continet petitionem honorum spiritualium et non tantum corporalium. Fundari autem potest hic sensus, primo, in illa particula nostrum; nam panis Eucharistiae proprius est Ecclesiæ, et fidelium, quorum hæc est oratio, materialis enim panis communior est. Secundo, in nomine græco ἐπιστολ, quod ad litteram *supersubstantiale* significat, ut Hieronymus verit. Favetque multum huic lectioni, quod in ultima editione Sixti V et Clementis VIII illa sola retenta est. Proprie autem eucharisticus panis supersubstantialis dicitur, quia est divinus, et di-

vinitatem simul cum humanitate in se continet. Tertio, in hoc sensu est petitio maxime consentanea doctrinæ Christi docentis nos spiritualia procurare, nam cætera adjiciuntur nobis. Dum autem præcipuum sacramentorum petimus, reliqua, quæ ad illius honorem et convenientem usum ordinantur, postulamus. Atque ita cum in tribus primis petitionibus contineantur virtutes omnes, quibus interioris sanctificamur, et consequenter omnia auxilia quibus ad illas obtinendas excitamur et adjuvamur, in hac vero quarta petimus dona sacramentorum, et bonum illorum usum, et consequenter omnia externa subsidia, quibus perfecta unio cum Christo nobis comparatur.

19. *Cur petimus Eucharistie panem, quem jam habemus.*—Dices: cur ergo petimus hunc panem qui jam nobis datus est, vel cur addimus *hodie*, cum quotidie communicare necessarium non sit, vel cum non solum pro præsenti die, sed etiam in crastinum et in perpetuum talis panis desiderandus sit? Ad priorem partem respondeo cum Tertulliano, postulare nos hunc panem, quem jam Christus ex se nobis dedit, ne culpa nostra illius fructu careamus. Petimus itaque et affectum accedendi ad hunc panem, vel si oratio desiderium supponit, petimus perseverantiam in illo, et convenientem executionem ac effectum ejus. Ad alteram partem respondetur imprimis, non postulari tantum quod simpliciter necessarium, sed etiam quod est maxime utile. Unde Christus licet non posuerit necessitatem quotidie communicandi, tamen quantum est ex se, cupit omnes quotidie communicare, et ideo oratione sua nos inducit, ut quotidie parati simus, et singulis diebus panem hunc petamus. Eo vel maxime quod pro quocumque die sumi potest hic panis, et ab aliquibus in Ecclesia quotidie sumitur, etiamsi non ab omnibus sumendus sit. Quod autem addimus *hodie*, non est quia pro futuro etiam tempore peti non possit, sed quia singulis diebus affectus illius, et peculiaris dispositio ad illum recipiendum procuranda est. Atque ita explicatus hic sensus est valde communis apud Patres, ut statim adnotabo.

20. *Panem materialem hic etiam petimus.*—*Temporalia qua moderatione desideranda.*—Alter vero sensus est, ut petitio hæc intelligatur de pane materiali seu temporali, quem Patres etiam admittunt. Præsertim Chrysostomus, et auctor operis Imperfecti, quorum